Very rare

J. Wenninger VI/94

מבט חפשי בדקדוק

מקרא

אשר קרא ישראל הלוי טלר

מורה בבית הספר אשר ברחובות

בבית הספרים הכללי בליל ד׳ כ״ט כסלו, בשנת אתתל״ו לגלותנו, באזני עדת חכמי לב אשר בירושלים יחד עם המורים והתלמידים, אשר בבית מדרש המורים. בין השומעים הנכבדים היה גם החכם הפרופסור גוסטב דלמן מורה לשונות המזרח.

תוצאה מיוחדה מעתון ה„השקפה" שנה ששית

ירושלם

בשנת: מב"ט חפש"י בדקדו"ק לפ"ק.

בדפוס מערכת ה„השקפה"

לוח הענינים:

אחרי הקדמה והשקפה קצרה ידֻבר על אודות:

הערה: שני הפרקים האחרונים לא קרא הנואם אז בקהל, כי היה ע"פ ויירא פן, כבר הוגיע גם את השומעים הנכבדים כי היתה השעה מאחרת בלילה'

מבט חפשי בדקדוק לשוננו.

כמה פעמים תהיה אמונת קדושת לשוננו
מסך מבדיל בינינו ובין האמת (רשד"ל).

לא מגאוה וגדל לבב, כל קבל די רוח יתירה בי, נגשתי להרים את המסך מעל פני המסורת לשון הקדש, אשר בידינו. עומד אני ביראת והכבוד לפני כל המדקדקים, הקדמונים והאחרונים. אולי קרה אשר קרה לאכר פשוט אחד, כי ראה בעיניו הפשוטות, את אשר לא ראו חכמים מחכמים. פעם בא האכר המדבר העירה וירא מרחוק אנשים רבים עומדים מסביב לקורה המונחת על הארץ ומשתאים. וישאל וישמע, כי עומדים הם לראות משנה פלא, אשר אמר הקוסם לעשות, לעבר דרך הקורה! כי מלבד שהיתה הקורה דקה מגוף הקוסם, לא היתה גבוהה, כמו קנה המקטרת הידוע, אשר לראש החסידים רבי ישראל בעש"ט. האכר אשר לא היה שם בתחלה, בעשות הקוסם את מלאכתו, להכות את כל העומדים סביבו בסנורים, ראה כי הקוסם זוחל כמו ילד קטן על ארבע אצל הקורה וישחק לכל המשתאים... מעריץ ומוקיר אני את הנקדנים ואת המדקדקים, כי הגדילו לעשות בידיעת לשוננו, השער אל היכל אלהים, כתבי הקדש. אך אין לנו לשכח, כי כלם יחד אחרו לבוא אחרי מות לשוננו, בעת אשר זה כבר לא דברו בה ולא היו לה עוד מהלכים בעולם המעשה. כי אך משמרת קדושה היתה לה מאז, לשרת באהלה של תורה, ויהיו כל דבריה חכמה ומוסר, דת ואמונה, חקים ומשפטים, אשר על כן פי העם מאז יקבנה: לשון הקדש... עלינו להבדיל בין מסורת כתבי הקדש ובין מסורת הנקוד בכל דיניו הישרים והמסֻבכים. כי מלבד שהראשונה כבירה בימים וידועים לנו אנשי הרוח אשר עבדו בה, התקדשה בעיני כל ישראל ולא העז איש בכל הימים הרבים ההם, לשלח בה יד. אחת היא שלמה ותמימה מבלי כל שנוי וכל תקון, כן נמסרה לנו וכן שמרנוה עד היום הזה. לא כן האחרונה, אשר רבו בה מראש ומתחלה שטות ודעות ועד היום אין לפנינו עמק שוה ובדברים רבים עודנו נבוכים, כי אין מכריע בין הדעות השונות. וזאת הרעה הגדולה, כי יש דינים רבים בנקוד, אשר אי אפשר, כי יצאו מחיק הטבע, כי נולדו בימי חיי הלשון, כל רואיהם יכירום,

כי מעשי בני אדם הם ותחבולותיו והגיוני לב איש, עד כי רק אמונה נפרזה במסורת אבות היתה חזקה, להכות בסנודים את המדקדקים האחרונים, אשר העתיקו את אשר לפניהם, מבלי עיון ובקרת. וכדברי רשד"ל, אשר הבאתי בראש מאמרי, נתורה נא ונראה בדברים אחדים, אשר לנו בדקדוק לשוננו, אם יתבן, כי על פיהם דברו אבותינו, טפנו נשינו וגרנו, אשר בקרב מחננו, מחוטב עצינו עד שואב מימינו, ע"פ התנועות והתחלפותן והשתנותן על ידי הנגינות, המחברות והמפסיקות, על ידי ו' ההפוך, נסוג אחור וכו'. האפשר שהיו לבג"ד כפ"ת שני מיני מבטאים על פי מצבם, בראש ההברה או בסופה ואחרי שוא נע ונח נסתר? האפשר, כי „הלך בע"ז ויבוא בעז", „אחרי שמעון הלך פרמי ואחרי לוי כרמי? כשהקדימו את הנערה היו „כַּלָּה וחתן" וכשהקדימו את הנער היו „חתן וכלָה? הנה לפנינו שתי מלים משרש אחד, האחת מלת הפֹּעַל והשנית מלת הַשֵּׁם: יִכְתֹּב כְּתֻבָּה! מי יאמין על פי משמע אזניו, כי שרש אחד גם לשתיהן! המדקדק רז"ה בספרו „צחר התבה" מביא, כי יהב"י הנקרן הדגיש בספר התורה, אשר כתב, גם: ט"ס שק"ץ נז"לי"ם. על כן הוא אומר, כי ראוי לתקן את המבטא גם בהם, כמו בבג"ד כפ"ת. יצא מזה, כי אבותינו היו עשירים גדולים במבטא פיהם, כי היה להם לכל אות מבטא משנה, מלבד אהחער האמללים! כי לא זכו, לא כי ישנו ולא כי יכפלו, כי גם ד"ק גם ד"ח אין להם. ומדוע זה? הבאמת אינם עלולים על פי תכונתם לְהִכָּפֵל? הלא בפי כל הגוים יכפלו וגם בפי הערבים ומדוע רק בעברית נגרע חלקם? ומה מְגֻחך הוא דין תשלום דגש! להמדקדקים יש לזה טעם פשוט (?) מאד. למשל בהמלה „מְבָאֵר" במקום „מְבַאֵּר". לקחו את נקדת הדגש מן הא' וישימו תחת הפתח ויהי לקמץ גדול. וכן „יֵעָשֶׂה" במקום „יִעָשֶׂה", העין בחיריק, לקחו את נקדת הדגש מן הע' וישימו אל החיריק ויהי לצירי.

ואני אין את ידי וגם אין את נפשי בזה, לתקן כל מְעֻוָּת. הנני רק להעיר על הרבה דברים מוזרים ואנסה את כוחי כה וכה, לחוות את דעתי העניה. ומאת המשכילים הרבים, הגדולים והטובים ממני אבקש, כי ישימו את לבבם אל המכשלה הזאת, כי עת לעשות הוא. עת תקופת התנועה הגדולה במחננו, לשוב ולהחיות את עמנו, את ארצו ואת לשונו . . .

על דבר השם „אותיות". מבלי אשר אעיר, יודע כל בר בי רב, כי שרש אותיות הוא א ת"ה, הרבוי מן אותיה ולא מן אות. אשר הרבוי שלו אותות. אבל מי ישלח ידו לתקן שגיאה כבירת ימים ונקה? אולם עלינו לדעת כי הקדמונים לא שגו כלל בזה. הם כתבו את ספריהם בלשון התלמוד, אשר שם תמונת הרבוי הזאת משמשת בש-ות הרבה, אשר אין בסופם ות-יית או-יה, כמו: פרשיות, משניות, מדב-יות, סמניות, לחמניות ועוד. והנה אם אנחנו מביאים דברי רבותינו, אז עלינו לקים את המצוה: חיב אדם לומר בלשון רבו, אך אם אנחנו כותבים עברית ובפרט בספרי הדקדוק, עלינו לשמר בדיוק נמרץ את כל משפטיה ולא ישאלו הקוראים עם הפילוסוף פ', כשהוליכו אותו אל מרחץ, אשר לא היה נקי כל כך: איפה מטהרים כשיוצאים מן המרחץ הזה? בדבר כזה נכשל רחצ"ל, הדיקן הנפרז ויכתב בספרו „מורה הלשון" בהתרגילים, אשר חבר בעבור התלמידים: גל מעלי חרפה ובוז! בעבור כי כן נמצא פעם בכתבי הקדש! דואג אנכי להמעתיקים הנאמנים האלה, שלא יקרם כאשר קרה לפלוני „בעל תנך" אשר האמר תמיד בידיעתו בעל פה כמעט את כל כתבי הקדש הוא עמד פעם בין החסידים, אשר ספרו נפלאות מרבם, אשר כבר נפטר ויאמרו כמנהג: זכר צדיק לברכה. וימהר ידידנו ויסים את הפסוק: ושם רשעים ירקב. מובן כי קבל שכרו מלא וגדוש. חושב אנכי, כי על פי הדברים האלה יודו לי המשכילים ויכתבו אותות הלשון ואותיות אשר תבאנה כמשפט, מבלי כל חשש, פן תהיה זאת פגיעה בכבוד המדקדקים.

על דבר מנצפ"ך.

ידוע כי הקדמונים כתבו את ספריהם מבלי רוח בין המלים וכן היתה גם תורתנו. הרמב"ן כותב בפרושו על התורה בתחלת פרשת בראשית: „נראה, שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה, שהיתה הכתיבה רצופה, בלי הפסק רבות." על פי זה נבין את אשר אמר ה' למשה אחרי מלחמת עמלק: כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע! כי גם יהושע, התלמיד המבהק של משה, יכל לשגות ולקרא לא לפי כונת הכותב. ויהי אחרי כן המציאו הסופרים, לשנות מעט את תמונת האותות בסוף כל מלה, להקל בזה על הקורא. כן יש עד היום להערבים אותות קצוות וכן הי' בודי גם לנו לכל האותות, לא רק

האותות כמנפ"צ. עברו ימים וישימו נקדות בין תבה לתבה עד שהמציאו לתת רוח בין מלה למלה, כאשר אנחנו עושים היום הזה. מובן כי אחרי ההמצאה הזאת בטלו את התמונה הסופית וישכחוה, כי לא היה עוד כל צרך בה. ויהי באסף אבותינו את אוצר קדשם, אחרי ימי עוצר רעה ויגון וימצאו בין הכתבים כתובה אחת קטנה וישנה, אשר נשארה לפליטה מן העת, אשר כתבו עוד את האותות הקצוות, כתיבה בשני חרוזים בני חמש מלים, אשר בסופן מנצפך. נאמר למשל: אַךְ לַיָּם אֵין סוֹף וָקֵץ; לֵךְ עַם בְּאוֹן וְסָף לַמֵּץ. ויפלו על המציאה, בהוקירם כל דבר עתיק מן הדורות אשר עברו, ובכן שבו ויחדשו את תמונת חמשת האותות האלה ויקימו אותה עד היום הזה. ספור המעשה הזה לפי אשר תארתי בזה על פי השערתי נמצא בתלמוד, מְעֻטף בדרוש על פי דרכם: „מאי מנצפך? מנצפך צופים אמרום. ותסברא צופים ולא משה! והכתיב: אלה המצות. שאין נביא רשאי לחדש דבר! אלא שכחום וחזרו ויסדום" (שבת ק"ד ומגלה ב'). אולם אינני אומר לעשות מהשערתי זאת הלכה למעשה.

על דבר מבטא אהחע"ר.

ידוע כי עד המצאת הנקוד, אחרי חתום התלמוד, לא היו לנו בכתב רק אותות ולא תנועות. על כן לא הרשו להם הנקדנים לכתוב את הנקוד בספר התורה אשר למקרא בצבור, כי אם בספרים הערוכים ללמודים. האות הראשונה הא' היא איפא ככל יתר האותות קונסוננט, המֻבטא על ידי התנועה שנותנים לו לפניו ואז הוא נראה, או לאחריו ואז הוא נָע, אך בקרב השנים הרבות שכחנו את מבטאו, כמו שנזכר כבר בתלמוד, וכאשר שכחנו עוד מבטאים רבים, אולם בכתב שומרת האות את משפטה ותכונתה. הנה לפנינו בהמלים: יֶאְדַּה, יַאְדִיר, יֶאְפֹּט, יַאְטֵם, תֶּאְטַר בְּאִשָּׁה ועוד. הא' נח נראה על פי כל הסמנים ובכל מקום שיש להא' תנועה או שוא נע, הרי הוא בודי אות ולא תנועה, כי האפשר שתנתן תנועה לתנועה?! האפשר להמתיק את הנפת בנפת? אמנם יש להאות הזאת עוד תכונה, להתמזג עם התנועה שלפניה, מבלי שֶׁתִּשָּׁמַע עוד רק בתור סמן המשכה, מה שקוראים המדקדקים נח נסתר, בתכונה הזאת הא' מְשַׁתפת עם ה' ו' י'. ואני נתתי עליהן סמן: „נָאוָה לְשׁוֹנִי". בימים האלה, שזכינו לראות בתחית

לשוננו, החובה על המשכילים להשתדל ולהשיב להאות האלמת הזאת את מבטאה, לדעתי לה המבטא, שאנחנו מבטאים בו את הה', כי להח' היה בודאי מבטא אחר. גם מבטא הע' אין לנו היום. וגזניום אומר, כי בודאי היו להע' שני מבטאים גם בעברית כמו בערבית. וכן הוא מחליט על אודות כל האותיות, שיש להן בערבית מבטא משנה, על פי הדברים האלה זכיתי אנכי להבין פסוק קשה במלכים א' ט' כ"ב: ומבני ישראל לא נתן שלמה ע ב ד, כי הם אנשי המלחמה, שריו ו ע ב ד י ו. ראיתי בספר „משא בערב" איך הוא מפרש דברי גלית הפלשתי, על פי אשר מצא, כי בערבית מבדילים בין עבד בע' פשוט ובין עבד עם נקודה על הע'. כי הראשון כמשמעו והשני בהוראת פקיד ושר. יש לחשב, כי בהמלה „ועבדיו" בהפסוק אשר היתה נקדה על הע' ואף המעתיקים השמיטוה. עלינו איפא עתה לבקש ולמצא לו לפחות מבטא אחד. נתורה ונראה! על דבר מוצא הר' יש דעות שונות ולפיהן יש לו משפטים שונים. יש המבטאים אותו על ידי נגיעת סוף הלשון בהחך, קרוב אל השנים, בשכונת הל'. לפי זה הוא בין האותות: דטלנרת. ויש שמבטאים אותו בגבה החך, קרוב להגרון, על פי שתי הדעות נתנו לו משפטים שונים, מהם אשר לאותות החך ומהם אשר לאותות הגרון. מובן כי רק מבטא אחד הוא הנכון והשני המשֻבש. לדעתי מבטאו הראשון הוא הנכון ויש איפא לקחת ממנו את כל המשפטים, אשר נתנו לו בשגיאה וישוב יהיה ככל אחיו ויכפל על ידי דגש חזק, כאשר באמת נמצאהו ככה במקומות אחרים בכתבי הקדש. והמבטא המשֻבש אשר להר' בפי רבים מאחינו, היא היה ויהיה להע'. את כל זאת אני אומר בתור השערה, מבטא הח' אשר בפינו היום הוא בלי ספק מבטא הכ', עלינו איפא עוד לתקן מבטא הה' והח', כי לפי מבטאו היום בפינו לא נבין את האזהרה הגדולה, לבטא היטב את הח' של המלה „חכתה", שלא ישמע כמו ה' לאמר נפשנו הכתה לה', ויהיה זה חרוף וגדוף כלפי שמים. הדבר הזה הוא ביד היודעים ערבית, אחות העברית, היא עשירה באותות הגרון ומפיה יש לקחת תורה בדבר הזה.

על דבר מבטא הס', הש' והשׂ'.

הנני שואל, האפשר, כי שניהם לדבר אחד מכוונים? היתכן כי רק נקדה אחת הבדילה בין שֵׂכֶל ובין סֶכֶל? ועוד, הלא יש גם שֶׂכֶל

בשש נקדות? ואיך ידענו, אם השכלנו או הסכלנו לעשות? ההיתה שרה אשה סרה והבן הסורר השורר בביתו? והנה הערבים והארמים, דודינו בלשון, חלקו ביניהם, לאלה רק ש׳ ולאלה רק ס׳, ועתה אם נאמר לְקַיֵּם את שניהם, אז עלינו לבקש ולמצא מבטא להש׳, אשר לא ידמה לא להס׳ ולא להשׁ׳, אחרי שיש לנו שׂרים ושׂרות ושרים ושרות, משׂקרות עינים ומשקרות בשפתים. משׂכלות ידיהן ומשכלות ילדיהן. בלשונות הסלביות נמצא לדעתי את המבטא הנכון בעבור השׂ׳.

על דבר הפ׳ והפּ׳.

הערבים מבטאים האות הזאת כמו f והארמים כמו p ומה עושים אנחנו! בראש ההברה אנחנו מתאימים עם הארמים, בסוף ההברה, אחרי שוא נע או נח נסתר מתאימים אנחנו עם הערבים. פשרה נפלאה! כמה מגחך הדבר כי יִקָּרֵא האחד פעם אחת פֶּרֶץ ובפעם השניה פָּרֶץ, או במקום אחד פינחס ובמקום השני פּינחס! ואם היו לנו באמת שני המבטאים האלה, מדוע אין לנו מלים נבדלות על פי שרשם, אם אחת מאותות השרש פ׳ או פּ׳, כאשר עשינו עם הש׳ והשׂ׳ וכאשר עושים הערבים׳ בשש האותות הכפולות אשר להם. מביאים, כי בתרגום הירונימוס הכל כמבטא הערבים f ולא p וגם בההפך האות על ידי דגש חזק, מעתיק הוא שני f ולא שני p ובלשונות כל הגוים, רואים אנחנו גם כן, כי מלבד בשמות אחדים העתיקו את כל השמות באות f. שאלה נכבדה איפא לנו, מה לעשות? יש על המשכילים חובה רבה, לברר הדבר הזה ולקבע הלכה למעשה. בכל אפן מה שנוגע להשמות הזרים, אשר אנחנו מביאים אל ספרותנו, אשר בהם f או p עלינו לשנות בעבורם מעט את חקי הדקדוק. האם נעשה למשל להשמות: פְּרַנְץ, פרידריך, פרדיננד, פיליף, מה שעשינו לפרעה מלך מצרים?

רבי דוד ילין כבר העיר על הדבר הזה, על אודות כתיבת האות הזאת בהמלים שאנחנו מביאים מן החוץ. החק יהיה איפא לפחות במלים הזרות ככה. כי העתקת האות p תִּבָּטֵא תמיד p גם בסוף המלה גם אחרי שוא נָע ונח נסתר והעתקת האות f תבטא תמיד f גם בראש המלה וגם אם תכפל על ידי דגש חזק.

על דבר הקמץ הגדול, שמו הנכון ותמונתו.

וכמו שאנחנו נבוכים במבטא האותות, כן אנחנו נבוכים במבטא התנועות, אשר נמסרו מידים שונות על פי דעות שונות. הנה יש לנו

תמונה אחת להתנועה הגדולה, תנועת הגרון „a“ ולהתנועה הקטנה, תנועת השפתים „o“. האפשר כי כן נעשָה הדבר הזה מראש ומתחלה? התמונה המשֻתפת הזאת גרמה לנו דעות משֻנות על אודותן ועבודה קשה, לשמר בזכרוננו תמיד את הכללים, אשר על פיהם נכירן. ויש מקומות הרבה בכתבי הקדש, אשר כבד גם מהמדקדקים להכריע. שומעי הנכבדים לא שכחו בודי את הוכוח הנמרץ, אשר התגלע בינינו לפני שנים על דבר תנועת הי' של „יָעֳמַד חי“ אם היא קמץ גדול a, או קמץ קטן o, אשר נדפס בההשקפה! דמיון התמונה, אשר נעשה על ידי מעתיקיב, אשר לא שמו לבֿ, או לפי מבטאם המֻשבש, גרם דמיון השמות וכן נשכח השם הנכון של התנועה הראשונה הזאת. הנה רש"י, תוספות, רשב"ם, ר"ן, רא"ש וראב"ע קוראים פַּתָּח למה שאנחנו קוראים קמץ גדול. ויש עדות על פי כתבי יד ישנים, כי היתה תמונת התנועה הזאת ככה: ַ֗ קו שוכב ומתחתיו נקדה. הסיפרים הדביקו את הנקדה אל הקו ותקבל התנועה הזאת את תמונת הקמץ, תולדת החולם. ויהי הדבר הזה למכשול לנו עד היום הזה. עלינו עתה לתקן את המֻעות הזה בכל תקף, להשיב להתנועה את תמונתה ואת שמה גם יחד, ורק למען הבדיל בינה ובין תנועת הפתח הקטן תולדתו, תִּקָּרֵא הראשונה פַּתָּח גדול והשניה פתח קטן.

על דבר הסגול, שמו ומבטאו.

כמעט כל המדקדקים לא שמו לב לראות, כי יש אשר הסגול הוא תנועה גדולה ועוד גדולה מן הצירי. לפי ידיעתי בספרי הדקדוק, היה רי"מ רבינוביץ הראשון, אשר הכיר את ערך הסגול הזה ויתן לו מקום בין התנועות הגדולות, והנה מלבד הראיה העצומה, כי בנל"ה משתנה הסגול של הנפרד לצירי בנסמך, כמו: רוֹעֶה, רוֹעֵה ־, עומדות לפנינו כל התנועות הסופיות האלה: בַּרְזֶל, גַּרְזֶן, וָעֶד, בָּבֶל, זְרֻבָּבֶל. כַּרְמֶל, עֲרָפֶל, כֶּס, כֶּן, תֶּם, תֶּן, הֶם, הֶן, אשר בהן הנגינה ומעידות על גדל הסגול! ומה הוא הסגול הראשון של המשקל פֶּעֶל והסגול לפני הח"ע עם פתח גדול כמו: הֶהָרִים, אֶחָד, הֶעָשִׁיר? ומה זה, כי ישתנה הסגול במשקל פֶּעֶל בסמיכות הכנוים לפתח, כמו מֶלֶךְ, מַלְכִּי, מלכך וכו', בעוד שהצירי במשקל פֵּעֶל משתנה לחיריק קטן, כמו: שֵׁבֶט, שִׁבְטִי שִׁבְטֵךְ וכו' ובאס"פ ישתנה הסגול לפתח גדול ולא הצירי? מה הקרבה, אשר בין הסגול, שהוא לפי דעת המדקדקים תנועת החך

ובין הפתח הגדול והקטן, שהם תנועות הגרון? על כן דעתי שהסגול המדַבר איננו אח וקרוב אל הסגול הקטן, כי איננו אתו ממוצא אחד. מוצאו מן הגרון ואח הוא אל הפתח הגדול, לאמר הוא פתח מרחב ומבטאו ä. בערבית, אשר אין שם רק שלש תמונות לכל התנועות משמש הפתח גם לa גם לä. ובנקוד, אשר גלה לנו ר' שמחה פינסקר, יש במקום הסגל הזה פַּתָח, כמו: לַנֵצח, אַרץ, לרַשת, ממַנו, נַשר, פניהַם, אצפַה, יחיַה. יש איפוא לשער, כי כמקרה הפתח הגדול קרה להסגול, אשר לפנינו, כי שנו את צורתו, אשר היתה לו לפנים, ויתנו לו תמונת הסגול הקטן. אפשר היתה תמונתו ככה: ֨ שתי נקדות ומתחתן קו שוכב. איך שהיתה התמונה, עלינו עתה להבדיל את התנועה הגדולה הזאת מן הסגול בתתנו לה תמונה מיוחדת. אינני אומר חלילה, להוסיף את שתי התמונות החדשות או המחֻדשות ולכתבן בכתבי הקדש, בלי הסכמת יראי אלהים וקדושיו. אך בספרי הלמוד אם נעשה את הדבר הזה, לא יהיה כל מערער ומקטרג.

על דבר יתר התנועות, סדורן ומבטאן.

רגילים אנחנו כאז, על פי תורת רד"ק, למנות חמש תנועות גדולות וחמש תנועות קטנות, אשר הן באמת רק חמש תנועות, אשר כל אחת מהן פעם ארכה ופעם קצרה, ובכן סדרו אותן זוגות זוגות ויקראו אותן: אבות ותולדות. ואני בעבור תלמידי נתתי בהן סמן: עַתָּה חָלְקִי עִתִּי לְחָכְמוֹת מֻנּוּ. נפלאי איך לא שמו המדקדקים לבי, כי להחיריק הגדול והשורק אין תולדות, כלומר אינם מתקטנים לעולם, כמשפט תנועה גדולה עם נח נסתר, שלא ישתנו!

והנה על דבר מבטא התנועות בכלל, השכיל ר' דוד ילין להעיר כי יש להבדיל בהן תנועות בינוניות, דגושות ונמשכות. על דבריו אין להוסיף, לפי דעתי, כי אם פשוט להשתדל ולקים אותם. אך על דבר החולם שערתי אנכי השערה, קרובה אל האמת לדעתי, וזאת היא. אחינו, הספרדים מבטאים אותו o ואחינו האשכנזים au מלבד המבטא המשבש, אשר בפי אחינו הפולנים. ר' דוד ילין מביא, כי בערבית בלשון הספרות ובפי ההמון בערי סוריה הצפונית, נשארה ההברה המרכבת au. לא כן ההמון בארץ ישראל, בבבל ובמצרים. להם היתה ההברה הזאת להברה פשוטה וממֻשכה, כמו o. הראב"ע בפרושו על התורה (אינני זוכר כעת את המקום) מביא בשם קדמון

אחר, שאבותינו ידעו להבדיל בדבור בין לו בו׳ ובין לא בא׳. על כן אני אומר, כי מבטא החולם אשר אחריו ו׳, ו׳ השרש או ו׳ השמוש הוא au. לא כן החולם, אשר אין אחריו ו׳, הוא o. כדבר הזה רואים אנחנו בשתי לשונות ארפיות, גרמנית וסלבית. כי במלים רבות, שיש להסלבית ו׳ נח נראה, מחבר הגרמני את התנועה עם הו׳ ומבטא au. אמנם בולע הוא את הו׳, אך נודע כי בא אל קרבו. לא כן במבטא o, בו יִמַּח הו׳ כליל וכן לא יֵעשה.

נוספה איפא עוד תנועה חדשה אל התנועות הישנות והיא הסגול הגדול. אולם על פי תכונתן יגדל מספרן עד חמש עשרה: ארבע תנועות גדולות ופשוטות פַּתָּח גדול, סגול גדול, צירי וחולם. אחריהן אין נח נסתר כמו: יִלְמְדוּ, לָקַח, יְדַבֵּרוּ, יִכְתֹּבוּ. חמש תנועות קטנות, מרכבות או דגושות, אשר אחריהן נח נראה או דגש חזק פתח קטן, סגול קטן, חיריק קטן, קמץ וקבוץ, כמו: סַרְתִּי, שַׁתִּי, אֶשְׁמֹר, אֶקַּח, מִשְׁלוֹחַ (שֵׁם עם מ׳ של האמנתי), מִשְׁלַּח (המקור עם מ׳ של בכל״ם), מָקְרָב, עֻזִּי, מֻשְׁלָךְ, מֻגָּשׁ, (אל החבורה הזאת יש למנות גם: אַרְדְּ, דַּל (דַּלְלְ), נֵרְדְּ, אֵם (אֵמְםְ), קֹשְׁטְ, כֹּל (כֹּלְלְ). שש תנועות מרחבות פתח גדול, סגול גדול, צירי, חיריק גדול, חולם ושורוק. אחריהן תמיד נח נסתר, כמו: מָה, פֶּה, אֵי, אִי, לוֹ, לוּ.

על דבר הדגש הקל ופעֻלתו.

מה היה הדגש הקל משמש? ברור הדבר, כי לא לשנות את מבטא האות בא. כל השמות, אשר בהם בג״ד כפ״ת, אשר נעתקו אל לשונות הגוים, אין להם שם רק מבטא אחד וזה בודי, לא מפני שאין להם שם שני המבטאים אשר אנחנו נותנים למשל להב׳ או להכ׳, כי אם פשוט, מפני שכך שמעו מפי העברי וכך כתבו באותות לשונם. רי״ב לוינזון כותב: נראה לי, „שלא היה בהברת בג״ד כפ״ת שום הפרש בין דגוש ורפה גם בזמן התלמוד. נמצא במסכת ברכות דף ט״ז, לתת רֶוַח) בין הדבקים, כגון על לבבך, עשב בשדך, הכנף פתיל ואצ״ל בזמן הנביאים". ויהב״י הנקדן, אשר היה לפני רד״ק, כותב דגמאות לדמיון המבטא: גד וגת, אד, את ועט. מי יודע מתי ואיפה בא אלינו מבטא הַמִּשְׁנָה והמשֻׁנה הזה, אשר לא זכו בו כל עם ולשון? נשובה נחקורה אם אין הדגש הזה מורה כלל וכלל על שנוי מבטא כל שהוא באות שהוא

בא בה, מה מעשהו איפא ומה בא להשמיענו? והנה יגעתי ומצאתי. ואני חושב, כי כל המשכילים יודו לי ויכירו דבר אמת. אחת מתכונות לשונות המזרח היא, להחל כל הברה, אשר המה מוציאים מפיהם, באות גרונית קלה. מר ילין מביא, כי בשומרונית כותבים במקום: בְּשֵׁם, בְּכֹל, שֶׁכֶם, אבשם, אבכל, אשכם. הערבים מוסיפים גם כן א׳ בראש המלה, כמו שעושים למשל בהמלה קלימה היונית ואומרים אקליב. במקום: לבונה, חמר, צפור, בן, חרש, שמן, כותבים הם: אלבן אחמר, אספר, אבן, אחרש, אשמן ועוד ועוד. וכן הדבר בארמית. מובן באמור, כי אין האות הזאת צוהלת וצוללת כל כך ויש אשר האזן איננה שומעת אותה היטב. ביחוד כנראה היה הדבר הזה בארץ העברים, אשר ע״כ יש מלים שכתבו בהן את הא׳ ויש אשר רק רמזו עליה בתמונת נקדה והיא הדגש. הנה דגמאות בְּאֹפֶן הראשון: אבטיח, אבעבוע, אגרטל, אגרוף, אזכרה, אזרח, אזרוע, אמתחת, אפרוח, אצבע, אשכול, אשמורה אשמרת, אתמול ועוד הרבה. ובתלמוד: אכלוסה, אכסדרה אלכסון, אסכרה, אסמכתא ועוד. והאפן השני והיא הנקדה במקום האות הגרונית. הלא תכירו אותו, את הדגש הקל ואת משפטיו! מדוע איננו רק בראש המלה ולא אחרי שוא נע גלא אחרי נח נסתר, ומדוע איננו בא באותות הגרון. „התבן אתה מבנים לעפרים, עיר שבלה תבן!״ וברור כי היה לו מקום גם בט״ס שק״ץ נוזלי״ם, כמו בספר התורה של יהב״י הנקדן. היום אין לנו עוד צרך בו, אחרי שכבר למדנו, לדבר מבלי להחל בכל פעם דוקא באות גרונית. בכל זאת אין לדחותו עוד, כמו שלא נגענו באותות ג״ד, אף כי אין לנו בהם זה כבר רק מבטא אחד.

על דבר הדגש החזק ופעלתו.

כי הוא משלים את ההברה, כלומר נותן נח נראה להתנועה שלפניו, הוא דבר אמת ויציב ולית מאן דפליג. אך כיצד ובמה הוא משלים? המדקדקים כלם פה אחד אמרו כי בכל מקום בואו, יש לבטא את האות פַּעֲמַיִם. והנני שואל: הדברו אבותינו על פי הכתב, אשר כתבו להם הסופרים, או כתבו הסופרים על פי מ״ז ששמעו מפי העם המדבר? מי הקדים את מי? ומה זה כי יצאה הגזרה כמעט רק על הנ׳, להוציא אותו ולתת לו ממלא מקום? ומדוע לא שמרו את המשפט הזה תמיד בכל מקום? נמצא: יִגַּשׁ וְיִנְגַּשׁ, יִדֹּף וְיִנְדֹּף, יִטֹּר וְיִנְטֹר, יִצֹּר וְיִנְצֹר ועוד. ואיך נבאר לנו את החזון הנפלא הזה, כי במלים

רַבּוֹת, אשר הרגשנו בהן אוה, לא שמעו הגוים לקול המדקדקים ולא כפלו את האות הדגושה, ובמקום הכפל בטאו נ׳? הנה דגמאות: חִטִּים חנטין, כַּד כנדי חג, חנגא, אתה אַנְתְּ, אַב אנבא, אַפַּיִם אנפין, שִׁבֹּלֶת שנבלת, גִּבּוֹר גנבור, הִדּוּ הנדא, מַפּוּחַ מנפא, מַדָּע מנדע, מִדָּה מִנְדָּה. ויש ששמו מ׳, ר׳ או ל׳ במקום הכפל, כמו: סַפִּיר סַמְפִּיר, שַׁבָּת, סמבתא, כִּסֵּא כָּרְסֵא, דַמֶּשֶׂק דַרְמֶשֶׂק, זַלְעָפָה מן זע״ף, בַּלְסַם מן בֹּשֶׂם.

האפשר כי באמ׳ר העברי אִשְּׁשָׁה שמע השומע אִנְשָׁא, או באמרו עַתִּיק שמע הוא אנטיק? האפשר כי לא הבדילו אבותינו בין מַצָּה וְלֶחֶם משרש מ צ ה ובין מַצָּה וְלֶחֶם משרש נ צ ה? על כן אומר אני, כי היו להדגש הזה שתי הוראות, הא׳ לסמן הכפל בדבור, במקום שנפגשו שתי אותות דומות, כמו סִבָּה משרש ס ב ב, מְדַבֵּר, מְטַהֵר, מִתַּמֵּם במקום מתדבר, מתטהר, מתתמם בבנין התפעל. ההוראה הב׳ היתה להשלים את ההברה על ידי נ׳, אשר בטאו אותו העברים במשקלים הכבדים, כמו: אִכָּר, אִטֵּר, גִּבּוֹר, שַׁבָּת ובהבנינים הכבדים פִּעֵל, פֻּעַל והתפעל. הוספת נ׳ בדבור על ידי סמן בכתב נמצא גם בערביה. יש שכופלים את התנועות ואז מבטאים אחריהן נ׳, ככה: אַן, אָן, אִן, אֻן, אֶן. ובשתי לשונות הסלבים, פולנית ורותנית ראיתי כזאת. במלים רבות אשר הן בשתי הלשונות גם יחד, יש שנותן הפולני קו קטן אל התנועה מתחת ומבטא נ׳ אחריה, מה שאין כן להרותני. בודי לא נולד הדבר הזה על ברכי הסופרים, אשר הרו וילדו בהגיונם או בשגיונם. הלשון היא מיד הטבע לנו. משמרת המדקדקים היא רק לסדר ולהעמיד כל דבר במקומו, בין חבריו הדומים לו, להקל מעל הלומדים. אולם המדקדקים שלנו, ישבו ודנו בלשוננו, עפ״י מראה עינים, לא עפ״י משמע אזנים. דרשו דרשות ויתפלפלו ויחדשו הלכות. על הכל אמר העם קדוש וברוך ויגדל וַיִּמָּלֵא השלחן הערוך, מזן אל זן מלא ר׳חב הגן, השביל ר״י שטנכרג אשר כתב: לא בדרשות של תהו יבטא איש בשפתיו בלשון אמו.— להדגש החזק אין מקום באותות הגרון, על כן יבוא במקומו תשלום דגש בזה, שהתנועה הקטנה אשר לפניו תגדל. התולדות תהיינה לאבות. הפתח הקטן לפתח גדול, הסגול והחיריק הקטן לצירי, הקמץ והקבוץ לחולם. על השאלה: מדוע לא יבוא החיריק הגדול במקום החיריק הקטן, שהוא בנו, לפי דעת המדקדקים וכן השורוק במקום הקבוץ? הם משיבים: מפני שלא יתכן להוסיף אות, נח נסתר בפעל

במקום שהיה לבוא דגש חזק, שהוא רק סמן על אות, כי החיריק הגדול והשורוק הם תמיד מלאים. על כן יבוא הצירי, אחי החיריק הגדול, ששניהם ממוצא אחד, במקומו וכן החולם במקום השורוק. אכן יש יראת אלהים במקום הזה! יָראו המדקדקים מפני רבית ואפילו מפני אבק רבית, כי על כן מדקדקים הם.

אולם גם פה נראה, כי יד הטבע בכל היא. כל תנוּעָה שאין לפניה מעצור, תוכל לְהִמָּשֵׁךְ עד גבול כוח נשימת האדם. רק האותות הן המעצורים, כי עם הַשְׁמָעַת האות יִפָּסֵק הקול. אך יש ארבע אותות, כידוע: אהו״י, אשר על פי תכונתן, מתלכדות הן עם התנועות הקרובות להן ואז תחת כי תהיינה למעצור, עושות הן ההפך, כי עוזרות הן להתנועות, כי תִמָּשַׁכְנָה עוד יותר. ועתה כשיש תנועה קטנה ואין אחריה נח נראה, יבוא הדגש באות שאחריה לסמן, לכפל את האות או לבטא נ׳, למען תהיה התנועה הקטנה הברה מרכבת כמשפטה. אולם אות גרונית, תחת לְהִכָּפֵל בתור אות (קנסוננט) או כי יְבֻטא נ׳ בתור נח נראה. תִּכָּפֵל והיתה האות הראשונה מן הכפל לנח נסתר והתנועה הקטנה לתנועה גדולה. וזה הוא הסוד של תשלום דגש אשר לא הכירו אותו כל חכמי לב! ומי יפתר לנו את החידה הנפלאה הזאת? נאום רשד״ל אשר בראש דברי הוא הפותר ואין שני.

על אודות עוד דברים מוזרים בשמוש הלשון.

כן יש עוד שנויים, בלתי מובנים לנו, איך נעשו שלא כדת? אולם אם נתבונן בהם, ולא נבקש עצות מרחוק, נכירם, כי יש בהם רבים מעשי ידי הטבע, לא פרי הגיון לב ומצות אנוש. חֹק הוא, חֹק טבעי, כי תנועה גדולה עם נח נסתר אחריה, אֲרֻכָּה ונמשכת וכה משפטה כל הימים. ואיך נַעֲשָׂה הדבר, כי הפתח הגדול עם ה׳ נח נסתר בשמות של מין נקבה, כמו: תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, השתנה בסמיכות השֵׁם לתנועה קטנה, לאמר: תּוֹרַת ה׳ וַעֲבוֹדַת האדם? ומה להת׳, כי בא במקום הה׳? כן איך נבין, אשר סמן הרבוי חיריק גדול עם מ׳ השתנה בסמיכות לצירי בהשמטת המ׳, כמו: גֵּרִים גֵּרֵי? החיריק הגדול והשורוק הם תמיד תנועות נמשכות כי יש אחריהם נח נסתר ואיך עצר כוח ו׳ ההפוך לַעֲבֹר לקצרם ולהקטינם ויהי מן יָבִין וַיָּבֶן ומן יָקוּם וַיָּקָם? אך מכל הקֻשיות קשה הקֻשיה על דבר שמוש המין במלות המספר, משלשה

עד עשרה, כי נעשה בהן ההפך, כי לפני שם ממין זכר כהובות הן במין נקבה ולפני שם ממין נקבה כתובות הן במין זכר, כמו: שלשה תלמידים ושלש תלמידות וככה עד עשרה? האפשר כי אך יד המקרה היתה בזה, או לרגלי שגיאה, אשר שגה העם בדַבּרו? האפשר כי מניחי (?) הלשון עשו בדעת מום ומגרעת, ידעו משפטי הדקדוק ויתבונו למר"ד בו? נתורה נא ונראה! הסמן למין נקבה בשמות הוא: פתח גדול עם ה' נח נסתר או ת' נוסף, כמו: שָׁנָה, שְׁנַת, מַשְּׂאַת, בְּרִית, אָחוֹת, מַלְכוּת, גִּילַת, יוֹלֶדֶת, יוֹלַדְתְּ, תְּשׁוּמֶת. אך רואים אנחנו, כי הסמנים האלה לא התקימו כלם, כי בארך הימים קימו אחדים ואת הנותר עזבו, על כן אין לנו מ"ם, כי אם זעיר שם זעיר שם. הסמיכות גורמת מרוץ הדבור ועל ידי זה תקטן בכל מקום שאפשר, התנועה הגדולה, כמו מן שֻׁלְחָן בסמיכות השם שֻׁלְחַן, מִזְבֵּחַ בסמיכות השם מִזְבַּח. בשמות שיש להם שני משקלים כמו: עֲטָרָה וַעֲטֶרֶת משתמשים כמובן בסמיכות במשקל השני בתנועה הקטנה. על כן אין אומרים בסמיכות אִשַּׁת אִשְׁתִּי אִשְׁתְּךָ וכ' כי אם: אֵשֶׁת אִשְׁתִּי אִשְׁתְּךָ וכ', מן הנפרד אֵשֶׁת. כן לא הפתח הגדול של שָׁנָה, כי אם של שְׁנַת השתנה לפתח קטן, לתנועה קטנה כחק וכדת. וכן תּוֹרַת ה' וַעֲבוֹדַת האדם, אינן מן תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, כי אם מן תּוֹרֶת וַעֲבוֹדֶת, אשר היו לני ואבדו מתוך הקהל. כן למשל בנחי ל"ה, גָּלְתָה היא מן גָּלַת בארמית, כמו וְעָשָׂת ואין הת' במקום הה'. ככה נבין גם כן את השנוי בסמיכות השֵׁם במספר רבים. כי לא החליפו את ההברה ־ִים בהברה ־ֵי, כי אם שתי ההברות האלה גם יחד היו בנפרד כמו בארמית וכמו שנמצא עוד כה וכה בכתבי הקדש, כמו: גְּמוּלֵי מחלב, עַתִּיקֵי משדים (ישעיהו כ"ח, ט'). „וכותב שם הראב"ע: „סמוך ומכרת כמו: הַשְּׁכוּנֵי באהלים". וא"כ אין עַמּוֹנֵי מן עַמּוֹנִים ומוֹאָבֵי מן מוֹאָבִים, כי אם הם הם עַמּוֹנֵי ומוֹאָבֵי הנפרדים אשר היו לפנים גם לנו בעברית, כמו שישנם עד היום הזה בארמית. נפלאים מעשי הטבע, אם לא נכיר את היד הפועלת. הלשון גם היא אחד מילדי הטבע ו ש מ ו ש - ה ל ש ו ן הוא האומן המגדל והמכלכל את הילד הזה ותחת ידו ישַׁכלל וישתלם וישנה את טעמו ואת פניו מעת אל עת. מן השמות א י ש ו א נ ו ש שמר העם המדבר את ה א י ש היחיד ויעזב את ה א י ש י ם הרבים ולהפך קים את ה א נ ש י ם הרבים ויִּטֹּש את ה א נ ו ש היחיד. העשה זאת בדעת וחשבון או על פי נגיד ומצוה? ולולא המליצים והמשוררים

אשר אספו את הנעזבים, את האנוש ואת האישים, כי אז נשכחו כמת מלב ולא יכלנו להבין, איך היו אנשים רבים מאיש אחד? ועוד יש כאלה. מקרים הם, אך גם המקרים מעשי הטבע הם. כן לא שִׁנה ו׳ ההפוך את החיריק הגדול ואת השורוק. בנחי ע״ו בעתיד בבנין קל יש לנו שני משקלים וכן בבנין הפעיל, כמו: יָחֹם, יָרֹם, יֵשֵׁב אצל יָחוּם יָרוּם, יָשׁוּב; יָאֵר, יָסֵר, יָשֵׂם אצל יָאִיר, יָסִיר, יָשִׂים. בלי ספק היו שני המשקלים האלה גם בכל הפּעלים, אך נעזבו ברב הימים. המשקלים הראשונים הקצרים מן השניים נשארו לרב בדרך הצווי, כי כן דרך המצוה להאיץ בשומעהו, על כן אומרים מן הָקִים הָקֵם! אל תָּקֵם! על ידי ו׳ ההפוך לעבר, אשר על ידו נסוגה הנגינה אחור, לא יכלו החולם והצירי להתקים ויהי וַיָּקָם מן יָקֹם, לא מן יָקוּם וכן וַיָּקֶם מן יָקֵם, לא מן יָקִים וסר עוננו וחטאתנו תְּכֻפַּר.

וע״ד שמוש המין במלות המספר שלא כדת, הנני משער ככה. ידוע כי כאשר הדברים הנמנים הם יחד מְחֻבָּרים וקבועים וידועים במספרם, אז תֵּחָשֵׁב מלת המספר לשֵׁם הקבוץ, אשר לר״ב תמונתו בפתח גדול עם ה׳ נח נסתר, כמו: דָּנָה, סוּסָה, עֲבֻדָּה. ובכן עשו מן שָׁלֹשׁ שְׁלֹשָׁה וכ׳. ויען כי הקבוצים היו רק להגברים בימים הקדמונים וביחוד בארצות המזרח, נקבעה התמונה הישנה בתור מלת המספר רק למין נקבה והתמונה החדשה רק למין זכר. שמוש הלשון לו הכוח, הוא העושה. על פי הדברים האלה נבין דברי רש״י על שלשת ימים: „שְׁלוֹשׁ של ימים, טרנינא בלע״ז וכן שבעת ימים בכל מקום שטינא של ימים״. כלומר שמות הם וביחס הסמיכות.—

והנני להעיר עוד על שנוי נפלא אחד, בו נכשלו רבים גם מטובי הסופרים ויחברו מין בשאינו מיני. שני סמני הרבוי — ים ו־ות נמצאים בהשמות בערבוביה. יש שמות ממין זכר, אשר הם שני סמני הרבוי גם יחד, כמו חַלּוֹנִים וְחַלּוֹנוֹת וכן במין נקבה, כמו גְעָלִים וּגְעָלוֹת, ויש שאין בהם רק סמן אחד, מבלי לְסַמֵּן את המין, כמו: אנשים מ״ז, נשים מ״נ, לוחות מ״ז, כּוסות מ״נ. לא כן בתאר השם. בו הרבוי על חיריק גדול עם מ׳ למין זכר והרבוי על חולם עם ו״ת למין נקבה. הלא דבר הוא! הנני איפא משער ואפשר קלעתי בהשערה אל השערה. הקדמונים לא ראו חובה לעצמם, לסַמן בהשֵם את המין בכל מקום. על כן באו שחי ההברות הסופיות האלה גם לשני המינים והשתמשו בערבוביה, כמו

שנזכר. אולם אחרי כן, כשהוסיפו אל השם את התארים ויחלו לתת לדבריהם יתר באור, קבעו את הסמן הראשון לזכרים ואת הסמן השני לנקבות. אך לא יכלו לעשות כן גם להשמות, כי לא עצרו עוד כוח לעקֹר הרגל ישן נושן וישתפקו בהבדילם סמני המין רק בתאר השם ויהיו להם אבות טובים ונשים טובות, אבנים לבָנות וקירות לבָנים, לפלא בעיני כל שומע.

פריקה קטנה מכבד משא הסרח העודף בנקוד.

שאלו היה האדם מגיע אל אחת מן התכליות, מבלי הצעות הקודמות לה, לא היו הצעות, כי אם טורדות ומותרות גמורים. מו"נ, ח"א, ל"ד.

יש מעשים כשהם לעצמם אינם דרושים לנו כלל ואין לנו כל חפץ בהם. אך אנחנו עושים אותם בתור אמצעים, להגיע בהם אל מחוז חפצנו. מובן כי כאשר מוצאים אנחנו אמצעים חדשים, נחים וקלים מן הראשונים, כי אז ממהרים אנחנו לעזב אותם וישן מפני חדש נוציא. אין טפש על פני כל הארץ, אשר יסע דוקא בעגלה ובסוסים, בעת שיש לו לנסע במסלת הברזל ובלוקומוטיבה. אמנם יש שאנחנו הולכים דוקא ברגלים, כשאנחנו מטילים וחפצים להתענג על הוד הטבע על פני השדה. לא כן כשיש לפנינו מטרה והיא רחוקה, אז ככל האפשר מחישים אנחנו פעמינו, והיה כל דבר העומד לשטן לנו, כל מעצור ומכשול, משתדלים אנחנו להרחיק ולהסיר מלפנינו, אין הצפור מקדימה לבוא אל מחוז חפצה רק מפני שהיא מעופפת כי אם הרבה יותר, מפני שבגבה האויר, הדרך ישרה וקצרה ואין שם כל מעצור... כי כבד עול הנקוד וכי יש בו דברים רבים שאינם מועילים רק לבלבל את המוח, כי אי אפשר לזכר אותם תמיד וללכת על פיהם, שלא לנטות מהם ימין ושמאל בכתיבה (ועל אחת כמה וכמה בדבור) יודע כל סופר. ואם איננו מהיר לדעת, מודיעים אותו אח"כ המבקרים האכזרים. אין כל פלא, כי רק אנחנו העברים מֻכים במגפה הזאת, מגפת השגיאות, בעבור כי רבים מדיני הנקוד אינם ילידי הטבע ולא תכונת הלשון החיה עשתה אותם. יש סמני נקוד אשר היו דרושים בשעתם, בטרם שהשתכלל הנקוד כמו שהוא לפנינו היום ועתה אבד עליהם כלח, כי אין בהם עוד צרך. כאלה יש אשר לפחות אינם

משחיתים, כמו האותות הסופיות מנצפ"ך. אנחנו שומרים להן זכות קיומן ואף כי במוהן כאין. אבל יש כאלה, אשר טוב לאמר להם, כמו שאומרים להכושי: הכושי עשה את עבודתו, ילך לו אל מקום מנוחתו! הנה למשל יש בכתבי הקדש דגש חזק במקומות הרבה, אשר אין אנחנו יודעים לו כל הוראה, כמו מִקְדָּשׁ, במקום מִקְדָשׁ. בודי היתה לו הוראה בזמן ידוע, להעיר על הקריאה הנכונה, עד לדת התנועות. ויש אומרים כי הוא בא לתפארת הקריאה. לי אין החוש האסטטי הזה ואינני מבין ומרגיש את הפאר, אשר הוא מפאר את המלה הזאת. אך אם הדבר הוא כך קובל אני על הנקדנים, אשר לא דאגו, לפאר לנו ולשפר בעינינו את כל המלים, אשר בכתבי הקדש, מ„בראשית" עד „ויעל"! וכבר היו מציעים אשר הציעו, להרחיק את כל הנקוד ולכתב במקומו אותות, לא מלמעלה ולא מלמטה, כי אם ישר בשורה, כמו שנהוג בלשונות כל גויי ארפה. אינני יודע אם בתמימות דבר האיש או לצון חמד לו, חוכא וטלולא!

יש עלינו לתקן, להקל ולהטיב ככל אשר נוכל, להועיל לדבור, לכתיבה ולקריאה. השנויים שהם על פי טבע הדבור, הם אינם דורשים סמנים. ולהפך השנויים שהם נגד הטבע, להם לא יועילו כל הסמנים. הנה אנחנו פה בארץ ישראל, אין אנחנו מדברים לפי הכתב וכל סמניו. אי אפשר לי לאמר למשל: קומה בני וקרא בספר! כי אם: קומה בני וקרא בספר! למרות ההלכה שקבעתי לו שאין דגש אחרי נח נסתר. ולהפך למשל דיני ו' החבור הם כלם למותר, כי מבלי למוד ידעום ויאמרו כן: ראובן וְשמעון, מצוה וַעֲברה, אמת וֶאֱמונה, עגלה וַאֲניה, ישכר וּזבולון, הצר וּבית. מיתר וּוִי, אהרן ומשה, חפני ופנחס, לוי וִיהודה. חוץ אשר ישנה בהפסקה: כמו קַיִץ וָחֹרֶף. הלא יש הבדל בין הפתח הגדול אשר להמלים: דָבָר, (בנטיה דְבָרִי), גָמָל (בנטיה גְמַלִּי), חָרָשׁ (בנטיה חָרָשִׁי), בָאנוּ, בָּנוּ (מן ב י ן), בָּנוּ (מן ב נ ה); בין הצירי אשר להמלים: בֵּן (מן ב נ ה), בֵּין (מן ב י ן), חֵן (מן חנן), שִׁירֵנוּ ביחיד, שִׁירֵינוּ ברבים, תְּתַנֶּה (בדגש חזק). בין הסגול הגדול אשר להמלים: שִׁירֶךָ בהפסקה במקום שִׁירְךָ ביחיד ושִׁירֶיךָ ברבים; להחולם בהמלים: יֹד'ר יָמֹ'ת, (מן מ ו ת) יָעֹ'ז (מן עזז). סמכו פה הנקדנים על הקורא המבין. אולם איך ידע הקורא, אשר איננו כל כך רץ מהרה וקל להבין, לקרא

למשל את המלה „שָמְרָה" בשלשה אפנים ? ודוקא במקום שאין כל צרך העתירו עלינו ויעניקו לנו שפעת נקודות. על אדות קריאת השוא, כותב המדקדק ר' אליהו בחור : „קריאת השוא היא על שלשה ענינים. הא' פשוט.ה, נוטה קצת לקריאת הפתח. הב' לפני אהח"ע. קריאתו אז נוטה לקריאת אות הגרון ממש. הג' לפני י', אז הוא נוטה קצת בקריאתו אל החיריק. כמו שְׁלָמִים שַׁלְמִים, דְעוּ, דוּעוּ, בְיַד בִּיַד. אם כן אין השוא מורה כלום ולמותר הוא לנו !

אך בטרם שאני מציע את דעתי, לקצר מעט בכל האפשר בדיני הנקוד, הנני שונה את דברי לאמר, כי אין לנגע כל נגיעה אף במשהו בנקוד כתבי הקדש. הצעתי היא רק בעבור הספרים הערוכים עתה לקריאה, להקטנים והגדולים, להקל מעליהם ומעל המחברים, ומעל המסדרים בדפוס. וזאת היא הצעתי : להוציא מן הספרים האלה : תנועת העזר, דגש קל, שוא, הנח והנע והמרכב, תנועה קלה, הפתח להרחבת אות הגרון ופתח גנובה. ונכתב למשל :

קֹדש, שֵׁבט, מֶלך, בַית, אָוֶן, יִשמרו, יִדרו, בכתֹב, ככתֹב, לִכתֹב, מִכתֹב, לדבָרים, ושלֹמה, ומשֶה, רֵיח, שִיח מוח, רוח, שמרִי יַעזרו, יָבן, יַען, גָבהת, שָמחת, שָמַעת. ולעמת זה נוסיף לכתב את הדגש החזק גם בסוף המלה כזה : סַבּ, חַגּ, חַדּ, קַוּ, עַזּ וכו'. בספרי למודי הקריאה יהיה על המחברים לחלק בשני פרקים את הדינים והתרגילים, באחד על פי הנקוד השלם ובאחד עפ"י הנקוד הקצר הזה.

אמנם ישאל השואל, איך נדע באהח"ע אם השוא בהם שוא מרכב ואז התנועה שלפניו הברה פשוטה, או הוא שוא פשוט, שוא נח, ואז התנועה שלפניו הברה מרכבת, כמו שהוא בכתבי הקדש ? את השואל הזה אני עונה, כי באמת לא נדע, כאשר אין אנחנו יודעים גם היום. הלא גם בכתבי הקדש אין ההלכה הזאת מְחוּרת. הנה יש יֶאֱהַב ויש יֶאֱהַב, אֶהְפֹּךְ וֶיֶהְפֹּךְ, יָחֵרַד וַיֶּחֱרַד, יַעֲלֹז וְנַעֲלֹז. וכן הדבר ביתר דיני השוא. אך לכתבי הקדש יש מסורה, אשר עלינו לשמר אותה ואין לנו רשות לנגע בה, לא להחליף ולא להמיר. למשל אסור לנו לתקן בתורה ולכתב : את הכבש האחד תעשה בבקר. האחד בה' עפ"י הדקדוק. לא כן בלשון, גם בכתב גם בדבור. פה אין לנו רק תורת הדקדוק. בלשון החיה אין מדברים כמו שכותבים, כי אם, כותבים כמו שמדברים, מובן כמו שמדברים נכונה. הדבור החי, כאשר יִשָּׁמֵר

שמירה מעולה על ידי מורים משכילים, היה יהיה אחרי כן מורה הלשון, מורה העם הקטנים עם הגדולים. והיה כל מבטא, אשר יסודו בטבע, יעמד חי ואשר הוא מצות אנשים מלֻמדה, יגוע כגוע כל בן חלוף. הנער הקטן יליד עירו הולך וסובב את כל העיר, מבלי שום לב אל שמות הרחובות וציוני מספר הבתים ואיננו תועה, בעוד שהאורח הבא ממרחקים וילמד את מפת העיר לארכה ולרחבה, לכל חלקיה, הולך הוא לאט ומחשב דרכו, מרים את עיניו פעם ופעם וקורא את הציונים ואת השלטים ואיננו נצל מן המכשול בכל מדרך כף רגליו. לראשון תורת הטבע או ההרגל, שמוש ומעשה בלי כללים ולהשני תורת השכל, תורת הזכרון, תורת האותות המתות.

אם כונתי בכל דברי אל האמת או לא, בכל אופן, שמחתי לראות לפני עדה נבחרה כזאת, עדת משכילים גדולים וטובים ממני, כי הקשיבו לדברי והיה הייתי המעיר, כי יקומו לחקר ולעין בדבר הנכבד הזה ולחיות דעתם הרחבה, להוציא לאור משפט.

לוח השגיאות

בדף א׳ שורה ב׳: „מסורת״ ת׳ „המסורת״.
״ ״ ג׳: „אולם לי קרה״ ת׳ „אולי קרה״.
״ ג׳ ״ י״א: „מְטַהֲרִים״ ת׳ מְטַהֲרִים.
״ ״ ״ ו׳ מלמטה: „הפסק תבות״ ת׳ „הפסק רבות״.
״ ד׳ ״ ח׳ צ״ל: „אַךְ לַיָּם אֵין סוֹף וָקֵץ; לֵךְ עִם
בְּאוֹן וְסָף הַמֵּץ״.
״ ״ ״ ח׳ מלמטה: „יַאֲדִיר״ ת׳ „יַאְדִיר״ „יְאַפֵּד״
ת׳ „יְאַפֵּט״.
בדף ה׳ שורה י״ב יש להוסיף את המלה „לפנינו״ אחרי
המלה „אשר״.
בדף ח׳ שורה י״א: „תשתנה״ ת׳ „ישתנו״.
בדף י״ד ״ ״: „יָקֹם״ ת׳ „יְקַם״.